

q. 3, et alii communiter. Ut autem hoc probemus, advertendum est, aliud esse attritum fieri contritum, seu ex attrito contritum, aliud vero attritionem fieri contritionem. Nam primum, si in rigore et proprietate sumatur, significat mutationem subjecti transeuntis a forma imperfecta ad perfectam, seu ab uno statu ad alium; non vero significat diversos status seu gradus ejusdem formæ, quod in secunda locutione explicatur, ut etiam ex philosophia constat. Ideo enim recte dicitur ex frigido fieri calidum, non tamen frigus fieri calorem; at vero recte dicimus calorem remissum fieri intensem. Illa ergo prima locutio, in praesenti materia, verissima est et valde usitata, quamvis duplum possit habere sensum infra explicandum. Alteram locutionem dicimus et impropriam, et in rigore falsam esse. Ratio est, quia attritio et contritio sunt actus essentialiter differentes; ergo unus non potest fieri alius, seu transmutari in alium.

*Quatuor modi, quibus intelligi potest attritio
nem fieri contritionem, rejiciuntur.*

2. Ut veritas hæc magis patefiat, adverto quatuor modis posse dici attritionem fieri contritionem. Primo, per additionem alicujus perfectionis accidentalis, quæ in eodem actu fiat; et hoc modo opinati sunt Scotus, Cajetanus, et alii, qui ad rationem contritionis requirunt peculiarem quamdam perfectionem accidentalem, ut intentionem, vel durationem actus, vel quid simile. Hæc tamen sententiae satis a nobis improbatæ sunt. Hoc igitur modo non potest attritio fieri contritio, quia nullum est tale accidens, sine quo actus sit attritio, et illo addito jam sit contritio; quod satis probatum est.

3. *Secundus modus.* — Secundus modus esse potest juxta opinionem aliquorum Theologorum, qui putant actus morales etiam interiores voluntatis posse transire ab una specie in aliam, manente eadem substantia, seu entitate actus circa idem materiale objectum, etiamsi proxima motiva illorum actuum diversa sint; ut actum voluntatis elicitorum ex virtute misericordiae, quo aliquis vult dare eleemosynam propter sublevandam miseriam proximi, posse mutari, et fieri actum vanæ gloriae, si mutetur motivum, et homo velit illum eundem actum, ut videatur ab hominibus; tunc enim aiunt in voluntate eundem actum manere entitative, solumque mutari species morales.

4. *Fundamentum. — Refellitur.* — Fundamentum hujus doctrine est, quia hæc species morales actuum humanorum supponunt naturalem aliquam et physicam speciem, in qua fundentur, et ideo possunt variari circa eundem actum retinentem eamdem speciem naturalem. Nec desunt qui hanc doctrinam extendant ad actus intellectus. Aliqui enim dixerunt, eundem actum, qui prius erat opinionis, adveniente demonstratione fieri actum scientiæ. Verumtamen doctrinam hanc et generatim sumptam, et ad praesentem questionem applicatam, falsam esse existimo; quia in actibus interioribus voluntatis, species illa, quæ sumitur ex objecto formalis proxime movente, est non tantum moralis, sed etiam physica, naturalis et entitativa ipsius actus; nam hæc duo non repugnant. Idem enim actus interior secundum suam realitatem libere fit, et tendit in tale objectum, et ex libertate denominatur moralis, et ex tendentia ad objectum habet suam realem speciem et naturam. Quod enim Aristoteles dixit, potentiam per actus, et actus per objecta specificari, etiam in his actibus verum habet, cum sit eadem ratio in illis, quæ est in reliquis.

5. *Præterea tales actus secundum entitates suas essentialiter sunt actus; ergo etiam essentiales species, et reales, seu physicas habent ex objectis; sed non habent illas ex objectis materialibus tantum, tum quia hoc commune est omnibus habitibus et actibus, tum etiam quia materiale objectum indifferens est, ut circa illud versetur actus, verbi gratia, justitiae, aut liberalitatis, vel etiam actus naturalis, aut supernaturalis; ergo per se non sufficit, ut det actui ultimam speciem, nisi addatur objectum formale seu motivum. Imo si res attente consideretur, nullus actus voluntatis versari potest circa tale objectum materiale præcise sumptum, quia, ut sic, neque ut bonum, neque ut malum consideratur. Unde etiam intellectus circa tale objectum materiale versari potest; ergo necesse est ut sub aliqua ratione boni tale objectum sumatur, ut possit dare speciem actui voluntatis; ergo illa species, quæ sumitur ex proxima ratione boni moventis voluntatem, est essentialis tali actui, et entitati ejus. Quocirca in praesenti materia actus charitatis essentialiter in entitate sua talis est, et similiter actus spei. Unde, sicut in naturalibus non potest una qualitas mutare suam speciem essentiali, et transire in aliam, eadem numero ma-*

nens; est enim aperta repugnantia, cum, ablata essentia, omnino destruatur res, neque enim hæc a parte rei distinguuntur; ita fieri non potest, ut proprius actus spei transeat in charitatis speciem, vel e converso. Eodem autem modo comparantur attritio et contritio; nam sunt actus pertinentes ad virtutes specie et essentia diversas; contritio enim est actus elicitus a charitate, ut supra explicavi; attritio vero, aut est a virtute spei, vel ab aliqua virtute morali; ergo fieri non potest ut illo modo transeat ab una specie in aliam.

6. *Et confirmari potest in ipsis habitibus, qui etiam sunt morales, et simul habent suas species reales ita distinctas, ut non possit idem habitus ab una in aliam transmutari; ergo idem est de actibus; sunt enim proportionati habitus. Et ita responsum est ad fundamentum alterius opinionis. Nam esse morale et naturale in eodem actu non repugnant, et consequenter nec species moralis et naturalis; imo intelligi non potest in interiori actu voluntatis, quænam species illa sit, quæ naturalis vocatur, et non moralis; nam secundum illam etiam actus est liber, et tendit in objectum per rationem propositum; hoc autem addit illa denominatio, qua actus voluntatis vocatur moralis.*

7. *Tertius modus.* — Tertius modus, quo attritio potest fieri contritio, est per additionem alicujus actus exterioris, sine quo non censemur homo facere quantum potest et tenetur, ut se ad gratiam disponat. Quem dicendi modum invenio apud Victoriam, in select. 1 de Potest. Eccles., q. 2, n. 9, quem sequitur Ledesm., 2, p. 4, q. 20, art. 1. Ubi ait fieri posse, ut aliquis habeat dolorem de omnibus peccatis suis, quatenus sunt contra Deum, et quod non habeat contritionem, solum quia non tollit aliquam occasionem proximam peccandi, vel quia non restituit quod debet; et tamen si hoc postea exequatur, quamvis dolor ejus non crescat, neque mutetur, jam sit vera contritio; quam sententiam nulla ratione confirmat. Videtur autem fundamentum esse, quia nemo potest disponi ad gratiam, nisi prius impleat quod implere tenetur; qui autem hoc facit, et aliqui dolet, jam sufficienter disponit.

8. *Improbatur.* — Hanc vero sententiam falsam esse opinor, et vix posse intelligi. Interrogo enim, an ille homo, qui dolere dicitur propter Deum de omnibus peccatis suis, teneatur restituere, vel occasionem tollere in

illo momento, et pro illo eodem instanti, in quo dolet; vel non ita urgeatur tali præcepto, sed possit postea illud implere. Si hoc posterius dicatur, nihil obstabit contritioni, etiamsi præceptum statim pro eodem instanti executioni non mandet; quia illud non est peccatum, cum obligatio præcepti non ita urgeat, et aliqui ad contritionem habendam sufficiat propositum implendi præceptum pro eo tempore, pro quo obligaverit; si ergo ille dolor habet omnia requisita ad contritionem præter illam exteriorem executionem talis præcepti, revera est contritio, et sufficiens dispositio ad gratiam. Neque obserbit, quod talis homo postea non restitut, vel occasionem tollat, nam præsens contritio non pendet ex futuro contingente, sed ex praesente proposito; quod si postea homo mutetur, vel non exequatur, peccabit denuo, et amittet gratiam per priorem contritionem comparatam. Si vero dicatur obligationem implendi tale præceptum urgere pro eodem instanti, pro quo homo dolet, impossibile est, ut ille dolor sit de omnibus peccatis, et quod postea sit contritio, nisi in se ipso mutetur et crescat. Probatur, quia ille homo actualiter peccat pro illo instanti, quia non facit quod pro tunc tenetur; quomodo ergo potest habere in eodem instanti actualem et efficacem dolorem de omnibus peccatis?

9. *Evasio. — Responsio.* — Dici potest illum teneri ad id faciendum statim, non tamen advertere pro tunc ad hujusmodi obligationem, et ideo posse habere verum dolorem, qui ob illum defectum non attingat perfectionem contritionis. Sed contra hanc responsionem proportionale militat argumentum; quia vel illa inadvertentia est mere naturalis, et inculpabilis, et sic præsens obligatio nihil obstabit, quominus absque illius executione possit haberi vera contritio, quia illa inadvertentia omnino excusat. Unde ita se habet ille homo, ac si pro tunc non teneretur; et sufficiet illi propositum servandi omnia mandata, cum primum humano modo occurrerint, id est, cum morali advertentia. Si vero illa inadvertentia fuit culpabilis, et ex negligentia gravi, fieri non potest, ut cum illa simul existat efficax dolor de omnibus peccatis, quia offensa Dei sunt: tum quia actualiter homo tum peccat, et de illo non dolet; tum etiam quia, cum talis dolor formaliter vel virtute includat absolutum propositum non peccandi, fieri non potest, ut cum illo actu simul existat gravis negligentia rei necessaria.

riæ ad salutem, et ad vitandam gravem Dei offendam pro eodem instanti.

10. *Objectiuncula solvitur.* — Quapropter fieri non potest, ut per solam actionem exteriorem idem dolor internus, qui antea non erat contritio, incipiat esse contritio; sed vel ille dolor, qui antea jam erat contritio, incipit exteriorius operari, quod prius forte debuerat, sed homo non adverterat; vel dolor, qui prius fuerat imperfectus et inefficax, postea perficitur, et substantialiter mutatur. Quod optimè confirmatur, quia dispositio ad gratiam non consistit in exteriori actu, sed in interiori; ergo fieri non potest, ut per solam additionem exterioris actus consummetur talis dispositio. Dices, exteriorum actum non add sine aliquo interiori, scilicet voluntate illum efficiendi. Sed contra, quia hinc concludimus ipsum actum interiorum debere mutari, aut non esse necessariam illam voluntatem ad veram contritionem, quia sufficiet propositum sic operandi, cum primum occurrit illa obligatio cum sufficienti advertentia ad illam.

Quartus modus.

11. Quartus et ultimus modus hujus mutationis esse potest per additionem alicujus actus interioris; ut, verbi gratia, si homo prius habeat dolorem de peccatis ex mera virtute pœnitentiae absque ullo actu elicto charitatis, ille erit tautum attritio, ut supra dictum est; si vero ultra hunc actum addat alium amoris Dei super omnia, in quem referat illum eundem dolorem, ille incipiet esse contritio, quia jam est dolor de peccato propter Deum summe dilectum; ergo hoc modo potest attritio fieri contritio. In quo (ut tollatur quæstio de nomine) certum est illum hominem manere sufficienter dispositum ad gratiam, ut argumentum probat; quod ita verum esse censeo, ut illi homini non maneat obligatio habendi, vel procurandi postea perfectiorem dolorem. Quod fortasse non ita esset, si ille dolor fuisse tantum ob metum gehennæ, vel ob inferiorem aliam rationem; ille enim excedit in hoc, quod est verus actus justitiae, et pœnitentiae virtutis, et detestatio injuriaæ divinæ, quatenus talis est. Et ideo ex parte doloris sufficit, si adsit etiam amor sufficiens.

12. *Contritio duplex.* — Hoc autem in reposito, quæstio videtur de nomine, an illa dicenda sit vera contritio, necne. Possumus autem distinguere duplēm contritionem; unam propriam, quæ est per simplicem actuum doloris in se virtute includentis amorem;

et de hac, quæ propriissima est, locuti sumus hactenus, et nulla attritio potest in talem contritionem mutari, et de hac procedunt rationes superius factæ. Alio tamen modo latiori potest vocari contritio, quæ composita est ex pluribus actibus, dolore, scilicet, et amore; et in hac significatione potest illa vocari contritio. Si quis tamen advertat, quod etiam supra Medina insinuavit, etiam in hoc sensu attritio non sit contritio, sed ex priore attritione cum sequente amore coalescit quidam contritionis modus. Nam prior dolor nunquam est ipse contritio, sed aggregatum illud seu compositum ex dolore et amore appellatur talis contritio. Quod patet, quia non alia ratione sic vocatur, nisi quia est formalis dispositio sufficiens ad gratiam et remissionem peccati; sed prior actus nunquam sit sufficiens dispositio, sed ex illo cum amore consurgit; ergo non prior actus solus, sed dispositio ex utroque constans dicetur contritio.

13. *Medinae dictum.* — Addit vero Medina supra ex Alensi, licet attritio non possit fieri contritio, posse tamen extrinsecus participare honestatem contritionis per relationem extrinsecam, seu imperium; quod etiam dici posset de contritione respectu attritionis. Quod declaratur breviter ex principiis 1. 2, quia actus unius virtutis potest imperare actuum alterius, vel referre in objectum suum tanquam in finem illi extrinsecum, a quo habeat speciem accidentalē, quomodo elemosyna, verbi gratia, potest imperari a pœnitentia, etc.; sic ergo esse potest in proposito; est enim eadem ratio. Et exemplis facile patet; potest enim quis, ex intentione satisfaciendi Deo pro culpa commissa, imperare sibi detestationem vel dolorem propter penas inferni; aut ex odio offense divinæ, ut sie, imperare sibi detestationem seu odium ipsius malitiæ peccati propter turpitudinem ejus; et e contrario ex intentione fugiendi penas inferni potest sibi imperare veram contritionem tanquam medium ad finem necessarium. An vero hujusmodi accidentalis specificatio sit aliquis modus intrinsecus actui imperato per additionem alicujus realitatis quasi partialis, an vero sit denominatio extrinseca ab actu imperante, sicut est respectu actus exterioris, disputatur in prima secundæ; utrumque enim est probabile.

14. *Objectioni respondetur.* — Dices: ergo saltem hoc modo attritio dicetur fieri contritio, et e converso. Respondetur hoc posse

pertinere ad modum loquendi; simpliciter tamen negatur, tum quia attritio et contritio significant proprie actus elicitos per modum intentionis, seu voluntatis absolute, quæ ex proximo objecto suo speciem sortitur; sicut actus temperantie, quamvis imperari possit a charitate, non dicitur simpliciter fieri actus charitatis, sed, cum addito, actus imperatus a charitate; sic in proposito solum dici poterit attritio, verbi gratia, imperari a contritione. Tum etiam quia quamvis idem actus, qui est attritio, intelligatur accidentaliter participare honestatem contritionis, ita ut ex illa cum aliquo addito fiat contritio, in quo sensu proprie versatur hæc quæstio, et affirmatur ab auctoribus citatis, attritionem posse fieri contritionem; quod nos negamus eodem sensu; sed tota ratio attritionis supponitur, seu substernitur quasi materiale subjectum, et illi intelligitur addi accidentaliter honestas contritionis secundum quoad propriam et per se efficientiam ejus. Et hoc sensu habet virtus pœnitentiae actus exteriores, non solum in aliis potentiis, sed etiam in ipsa voluntate. Quod explicatur in propria et specifica virtute pœnitentiae, et inde potest facile ad quamlibet applicari. Juxta illum ergo loquendi modum, actus ipse charitatis, quatenus a virtute pœnitentiae imperari potest, et in suum affectum ordinari, est illi exterior; et multo magis actus intellectus interioris confessionis, seu recognitionis peccatorum; et actus etiam partis sensitivæ, sive sit directe imperatus, sive volitus ad satisfaciendum, sive sit concomitant, sive consequenter excitatus propter naturalem sympathiam potentiarum ejusdem animæ corpori conjunctæ. Hæc vero tam generalis usurpatio actus exterioris non est adeo usitata, præsertim quoad illos actus, qui in ipsa voluntate manent; alii enim facilius illam denominationem recipiunt.

15. *Multis modis homo fit ex attrito contritus.* — Atque ex his tandem intelligitur, variis modis dici hominem proprie ex attrito fieri contritum. Primo propriissime, quia mutat dolorem ex imperfecto in perfectum. Secundo minus proprie, quia dolori imperfecto addit amorem. Tertio latissime, quia sine mutatione actus illi infundit gratia et charitas, ut in sacramentis sit; tunc enim solum dicitur homo fieri ex attrito contritus, quasi æquivalenter, seu quoad ultimum effectum contritionis, qui est gratia et remissio peccati.

DISPUTATIO VI.

DE ACTU EXTERIORI PŒNITENTIAE.

Quoniam materia proxima virtutum moralium sunt aliqui humani actus, ideo semper præter actus, quos immediate cum voluntate elicunt, qui proprie dicuntur interiores respectu illarum, habent alios actus, quos imperant, seu ad quos elicendos alias potentias seu virtutes movent, qui dicuntur exteriores respectu earumdem. Et ideo, cum hactenus explicuerimus interiores actus pœnitentiae, qui ab ea proprie elicuntur, superest ut de exterioribus dicamus, quæ res brevior est, et facilior; tamen propter materiæ complementum, non potuit omnino prætermitti. Dicamus ergo breviter qualis, et quotuplex hic actus sit.

SECTIO I.

Utrum virtus pœnitentiae habeat aliquem actum exteriorem sibi proprium, et per se honestum.

1. *Qui dicuntur late actus exteriores pœnitentiae.* — Actus exterior virtutis quadam generali ratione dici potest omnis ille, qui non est elicitus a tali virtute, sed tantum imperatus. Talis enim actus aliquo modo est extra talem virtutem quoad propriam et per se efficientiam ejus. Et hoc sensu habet virtus pœnitentiae actus exteriores, non solum in aliis potentiis, sed etiam in ipsa voluntate. Quod explicatur in propria et specifica virtute pœnitentiae, et inde potest facile ad quamlibet applicari. Juxta illum ergo loquendi modum, actus ipse charitatis, quatenus a virtute pœnitentiae imperari potest, et in suum affectum ordinari, est illi exterior; et multo magis actus intellectus interioris confessionis, seu recognitionis peccatorum; et actus etiam partis sensitivæ, sive sit directe imperatus, sive volitus ad satisfaciendum, sive sit concomitant, sive consequenter excitatus propter

naturalem sympathiam potentiarum ejusdem animæ corpori conjunctæ. Hæc vero tam generalis usurpatio actus exterioris non est adeo usitata, præsertim quoad illos actus, qui in ipsa voluntate manent; alii enim facilius illam denominationem recipiunt.

2. *Qui sunt actus exteriores pœnitentiae proprii.* — Propriissimo vero, et usitato modo, actus exteriores vocantur, qui per exteriores facultates corporis exercentur. Et hoc etiam modo constat hanc virtutem habere exteriores actus; quia etiam hic actus externus potest esse accommodatus ad proprium munus, et officium pœnitentiae; unde potest imperari a voluntate ex motivo ejus, atque adeo mediante ipsa virtute. Hac igitur ratione pertinet ad illam, ut actus externus ejus. Solum est circa hoc advertendum duplex esse munus hujus virtutis. Primum est expellere, et omnino expiare peccatum commissum; secundum est, cavere futurum. Et ad utrumque potest uti externis actibus; nam respectu futurorum pertinet ad hanc virtutem tollere omnes peccatorum occasionses, præsertim proximas et morales. Item moderari affectus, quantum possunt ad peccatum inducere. Hac etiam spectat restitutio, quam Theologi tribuant pœnitentie, saltem imperanti, et proprie non spectat ad satisfactionem commissi peccati, sed ad ablutionem ipsius peccati,